

nemo operari potest, ibi nulla est, cum promiscue omnes ibi colligantur, distinctio ordinum, dignitatum, statuum (cf. 3, 17 — 19; ita *Mar. Malv.*), vel potius, tenebris cum omnia opera sint, nihil ordinis et dispositionis iucundae cernitur; hoc fere innuit *O.*, hoc LXX et *et. lat.* dicere videntur: « ubi non est lux, nec est videre vitam hominum ». Demum omnia complectens non sine acerba quadam ironia concludit dicens unam lucem ibi esse ipsam caliginem¹; *vulg.* liberius: *sempiternus horror inhabitat*.

III. DISCEPTATIO CUM SOPHAR. CAP. 11-14.

1. SERMO A SOPHAR HABITUS. CAP. 11.

Arg. — Ceteris vehementius Sophar contra Iobum decertat eum loquacitatis et animi insolentis arguens, quia suam coram Deo innocentiam asservisset, cum tamen Deus mitius cum ipso agat quam delictorum gravitas mereatur (v. 1-6). Quod ut verum esse probet, Dei sapientiam inscrutabilem, immensam proponit, cui aequalis praesto potentia sit; huic autem neminem sese opponere affirmat, nisi qui sit bruti instar stolidus (v. 7-12). Quod si vero Iobus resipiscat, summam ei pollicetur felicitatem, quam multis exaggerat et impiorum sorte breviter proposita illustriorem reddit (v. 13-20). Quam maxime Sophar offenditur eo, quod Iobus innocentem se dixerit; quare amicorum accusationem longe superans, eum minores poenas quam meritus sit dare contendit, qua acerba criminatione Iobi animus magis magisque irritetur oportet. Hac in re disceptationis quidam progressus psychologicus facile deprehenditur. Ceterum in asserenda Dei sapientia et potentia idem agit, quod Baldad pro Dei iustitia praesterat (8, 1-7); spem autem resipisciendi ostendit simili modo quo ceteri interlocutores (8, 20-22; 5, 17-27).

a) Iobum pati minora quam mereatur 11, 1-6.

Sophar ira concitatus verba contumeliosa in Iobum congerit, ita eius patientiam novo tentamine exercens. Qua re sacer auctor duo in carmine assequitur: mores interlocutoris nobis ad vivum depingit Iobique probationem continua quadam serie crescentem delineat,

1. Membrum hoc adeo emphaticum *B.* e textu eicit. *Houbig.* legi vult. **תְּנִזֵּב** tenebret; *Chald.* quoque **תְּנִזֵּב** non per *splendorem*, sed per *tenebras* exprimit. Fortasse forma ad verbum chald. **תְּנִזֵּב** erit referenda.

unde carmen suum et personarum varia indole descripta et Iobi tentatio magis aucta distinguit.

Prima statim verba egregie animum exprimunt impotentem v. 2 « Numquid qui multa loquitur non et audiet »? — textus hebr. propter brevia verba et acrius sonat et magis concinne: *num multiloquio*² non respondebitur (cf. *Mar. Malv.*)? qui abstractus loquendi modus et maiorem pree se fert contemptum animique indignationem et grata varietate commendatur; ita primo *res* a lobo prolatas inanem esse verborum sine sensu cumulum conviciatur, et altero membro ipsum loquentem contumeliose designat « aut vir verbosus iustificabitur »? — i. e. causam evinet, quasi satis sit ex Iobi mente verborum strepitum profundere, ut quis superior evadat. Hebr. *vir laborum*, cf. *Ecl. 10, 11* i. e. loquax, garrulus, *vir verbosus*, uti optime *S. Hier.* Bene *Cod.*: « minimum abest, quin illum rabulam et sannionem habeat »; praeterea loquacitas non modo non ostendit insolentem, sed potius suspectum reddit criminis (*Vav.*).

Porro Sophar auget criminationem Iobum arrogantiae et insolentiae accusans v. 3 « tibi soli tacebunt homines »? — Hebr. **תְּנִזֵּב**² = *num rugae tuae viros tacere facient?* i. e. iis qui vere viri sunt silentium imponent (cf. *Pin. Cod. Cord. Var. Mar. Malv. Calm.*), vel *iactationes tuae*; cf. *Is. 16, 6*; *Ier. 48, 30*; *50, 36*³.

Insinuat Sophar, Iobum vana iactantia usum mirum in modum suis sibi argumentum complacere omniumque ora occlusisse sibi videri; deinde irrisio eius simulat « et cum ceteros irriseris, a nullo confutaberis »? — sensum notavit interpres. Hebr. *et subannahis et non est pudore* (te) suffundens i. e. et tu irridebis ita, ut nemo te pudefaciat, te compescat et confutet ludibria tua (cf. *Pin. Mar. Malv.*); *ceteros supplevit vulg.*, at ex v. 4 liquet, potius de irrisione quam *Deo* impiegisset, Iobum accusari; amici tamen eo sensu possunt comprehendendi, quia ipsi Dei causam tueri volunt et Iobum simul cum *Deo* impietas arguere sibi videntur, unde irrisio quam *Deo* inferre Iobus dicitur in amicos redundant.

Iam pandit Sophar, quid praecipue ipsius bilem commoverit v. 4 « dixisti enim : purus est sermo meus »; — hebr. **תְּנִזֵּב** doctrina, i. e. quae statuo de Deo, de divina providentia, de iustum aerumnis, de

1. Ita *Prov. 10, 19*. *Ecl. 5, 2* phrasis hebr. accipitur et hoc loco a recentioribus etiam merito explicatur. Verum est, *LXX*, *Hier. Chald. Sym.* (6 τοῦτος ἐπὶ αὐτῷ) quibus *Cod. Ros.* assentiuntur, **תְּנִזֵּב** adiectivi in modum interpretari; at *Syrus* abstractum reddidit.

2. Videtur *S. Hier.* vel legisse vel explicasse **תְּנִזֵּב**; cf. *Ex. 18, 14* et praesertim *Ps. 59, 6*.

3. Quo loco *S. Hier.* *dilectos tuos* i. e. mendaces vel vana iactantes vertit.

impiorum felicitate clara sunt et lucida et sine ulla mendacii labo (*Pin.*), proinde totam suam cogitandi indicandique normam ad boni verique regulam esse exactam asserit; huic *theoriae* accedit *vita irreprehensibilis* « *et mundus sum in conspectu tuo* »; — i. e. Deo teste et iudice, Deo bene conscientia (*Pin.*); ei perspecta est mea morum integritas et nihilominus me affligit. Durius sane de istis Sophar verbis *exp. in.*: « ergo calumniatoris haec verba sunt, non veritatem et iustitiam prosequentis » (*sim. S. Greg. Rup.*); bene vero *S. Thom.*: « hoc Iob expresse non dixerat, sed ex verbis eius accipere volebat; quia disputaverat, se non propter peccatum punitur, vel ex eo quod dixerat: *scias quia nihil impium fecerim* » (10, 7; *sim. Phil. Pin.*). Sophar enim, qui in eadem est cum amicis sententia de calamitatum causa, aegerrime fert hanc causam in sceleribus a Iob non agnoscet; quare, ut est acriter disputantum, ad veram Iobi mentem, qua integrerrimam quandam sanctitatem in se negans varios confessus erat naevos (9, 2, 31), non advertit. Unde *Ol.*: « quasi purum se et inculpatum dixisset, vituperat; cumque non animadverteret, quo animi affectu cum Deo iudicio contendere vellet, subiungit »: v. 5 « *utque utinam Deus loqueretur tecum et aperiret labia sua tibi!* » — animi est vehementer commoti, statim abiecta omni spe humanae persuasionis Deum appellare, ut ipse ad Iobum refutandum in arenam descendat, ut *aperiat labia sua contra te* (*hebr.*). Bene *S. Thom.*: « hoc videtur in sugillationem Iob dicere, quia dixerat: *indica mihi, cur me ita iudices* ». Iobum vero ait refutatum iri satis superque per divinam sapientiam v. 6 « *ut ostenderet tibi secreta sapientiae* »; — hanc profundam et absconditam sapientiam accuratius delineat addens in hebr. *quia duplia ad intelligentiam* (*cf. 5, 12; 6, 13*) i. e. secreta illa prudentia, consilium, veritate (vera proinessentia et subsistentia — *cf. Pin. Malv.*) longe lateque omnia humana superant. Unde LXX et *et. lat.* sensum bene exprimit: « et doceat te virtutem sapientiae quia duplex erit super te » ἐτι διπλούς ἔσται τῶν κατὰ σέ; id quod *Ol.* explanat: « Dei excellentia longe maior est, qui sicut tu, sapientem se esse et iustum gloriat; si igitur nobis sapientior et iustior est, sapienter et iuste de te supplicium sumpsit ». Rationem quidem veram allegat Sophar, ex Dei sapientia repetendam esse causam malorum Iobi, eam tamen perperam ad id valere opinatur, ut Iobi peccata fiant manifesta. Textus lat. « *et quod multiplex esset lex eius* »; — eodem sensu intelligi potest i. e. sapientiae legem profunditate, ubertate excellere et ita omnem humanam intelligentiam longe vincere. Alii ita accommodant, ut propter *legem* Dei variam et plurima comprehendentem Iobus facilius de peccatis convinci dicatur (*S. Thom. Br. Vav. Cord.*); *Pin.* vero de varia gubernandi ratione intelligit, qua Iobus merito mitius a Deo ad-

hibeat; sed prior expositio est simplicior magisque ad verba et contextum apta, at textus hebr. vetat, quominus *legem* Dei multa exigentem immediate ipsis verbis exprimi dicamus, sed est ulterior quaedam illatio ex Dei sapientia consequens. Quodsi Iobus hac sapientiae luce, qua Sophar se censem edoctum, collustraretur, tunc Sophar iudice: « *et intelligeres quod multo minora exigaris ab eo, quam meretur iniquitas tua* »; — sensum bene assecutus est *Hier.* Incipit hic apodosis; in hebr. et (tunc) scito, *quod oblitiscitur* (*oblivioni dat*) *tibi Deus partem iniquitatis tuae* (*cf. Mar. Cod. Ros. Hirz. W. P. Del.* et similiter iam *Chald.*). Bene notat *S. Thom.*: « et in hoc videtur reprehendere quod Iob supra dixerat: *utinam appenderentur* » (6, 1).

b) *Dei sapientiam et potentiam esse immensam* 11, 7-12.

Iam Sophar latius prosequitur, quae modo de altissima Dei sapientia indicaverat, idque ea mente, ut officia, Iobum esse peccatorem; posse enim Dei sapientiam, utpote immensam, ibi facile delicta agnoscere et pervidere, ubi hominem lateant; Iobum igitur innocentiae suae assertione inurtagre sapientiae divinae. Conatur ergo Sophar hanc Dei sapientiam alii Iobi animo imprimere, ut fateri cogatur se peccasse; aliam enim calamitatum causam posse existere ne suspicatur quidem. Quare indignabundus Iobum interrogat, quasi is culpa negata suam sapientiam Dei scientiam ferri praeluisset v. 7 « *Forsitan vestigia Dei comprehendes?* » — i. e. num vias, quibus Deus incedit, eius consilii providentiae et agendi modum assequi te posse opinaris? Apte *Ol.*: « *quae Dei, inquit, sunt, vires tuas excedunt nec illius providentiae rationes invenire aut consiliorum actionumvne eius fines assequi potes* ».

Haec autem impervia sunt, quia perfecta Dei cognitio homini non conceditur, « *et usque ad perfectum Omnipotentem reperies?* » — i. e. num perfectly cognitione tua Omnipotentem assequeris? Quamdiu enim cognitione adaequata non comprehenditur, adesse posse in ipso *secreta sapientiae* homo sibi facile persuadebit; quare arguit Sophar, si *talis* Deus te peccatorem et scelestum ipsa re et factis declarat, quantae est audaciae ei non acquiescere? Hebr. *num investigationem Dei invenies?* i. e. id quod Deus investigat, proinde intimam ac pro-

^{1.} הַשׁלֵּט seal. a הַשׁלֵּט oblisci; *hiph.* oblivioni committere, dare, uti *infra* 39, 17; haec derivata communis est, quam illa, cui aliis subscrubunt: *quod mutuat, foenerat, exactio nem facit tibi de iniquitate tua* (*cf. Pin. Malv. Ros.*); huic affinis est versio LXX et *ret. lat.*; et tunc scies, quia digne redditia sunt tibi a Deo pro eis quae peccasti, et *Syrus*.

fundam Dei sapientiam (cf. Malv. Cod. Ros. Hirz. W. Hitz. P.); non usque ad perfectionem Omnipotentis invenies? scil. illam Dei investigationem et sapientiam etsi quis attingeret aliquo modo, nunquam tamen ea claritate et perfectione eam perspicere, qua Deus¹.

Iam quanta sit perfectionis Dei scientia, prosequitur, quatuor velut enumerans dimensiones, quibus in immensum diffundatur; est scil. maior quam omnia quae homo tamquam immensurabilia concipit. Ita incomprehensam et infinitam esse Dei scientiam adumbrat et rerum comparatione effert; v. 8 « *excelsior coelo est; et quid facies?* » — in hebr. per modum exclamationis et admirationis *altitudines celorum, quid facies?* latens scil. est comparatio, que in membris subiunctis explicite habetur; vel: sicut fieri nequit, ut quis colorum fastigium attrectet, ita ne speret, se ad Dei perfectionem et sublimitatem per venturum; « *profundior inferno et unde cognosces?* » — nervose, concise, brevibus membris sermo in hebr. incedit; suppletur in hebr. נַפְרָטָה perfectio scil. Dei, et ita in seq. v. 9 « *longior terra mensura eius et latior mari?* »; bene S. Aug.: « non enim debes eum reprehendere, cuius opera non comprehendis; eum igitur infernum, terram, oceanum homo mente et oculis non possit penetrare (cf. Eccl. 1, 2). Qua ratione summam Dei sapientiam se attingere speret?

Simil cum hac sapientiam Deus absoluta pollet *potentia*, quam impeditre nemo potest; unde *tali* obsistere plane est absurdum. Ita Iob qurelas terrore divino opprimere studet; v. 10 « *si subverterit omnia vel in unum coactaverit, quis contradicet ei?* » — i. e. si mundi machinam evertat et omnia ad chaos, in rudem illam atque indigestam molem reducat, ex qua in initio mundum (*κύρων*) formaverit, qui ei obstat vel eum reprehendat? Ita textum lat. *Rup. Br. Thom. Pin. Cord. Var.* etc. intelligunt; similiter etiam textum graecum² *Ol.*; ad diluvium fieri allusionem et ad Aegyptios in aquis mersos censem *exp. in.* Dei potentiam egregie delineat, sed talem, quae in iustitia vindicanda et in occulis quoque sceleribus puniendis eminet. Nam de Dei iudicio esse sermonem, quo subito puniat, praeter textum hebr. (de quo vide infra) etiam versus sequens *vulg.* omnino suadet

1. Verba hebr. *Del.* quem sequitur *Zsch.*, explicat *Wesen* et *Urgrund*; sed satis videtur arbitrarium « *inquisitionem* » explicare « *infimam rei rationem* », quia haec quam maxime sit inquietanda.

2. Textus *vulg.* magis est continuus, cum membrum *utrumque* eadem ratione effervatur; unde *Houbig.* et *Kauten* (Einleitung p. 257) textum hebr. secundum *vulg.* corrigendum esse consent. At textui hebr. suffragantur LXX, *Syrus*, textus quoque hexapl. et *Chald.* et exclamatione illa quae in textu hebr. adest bene delineat admirationis affectum, neque lex parallelismi ita urgeri potest, ut subtala varietate *grata* omnia membra ad eundem conformitatem *externam* redigantur.

3. ἔτιδε κατατέθη τὰ πάντα, τίς ἐψεύσει τὸ έποιησε;

v. 11 « *ipse enim novit hominum vanitatem et videns iniquitatem nonne considerat?* » — i. e. Deus ita punit, quia novit occultam etiam pravitatem et quia iniquitatem cernere aequo animo non potest. Interrogatione non sine emphasi et animi commotione ratio profertur, quam Sophar reddit, cur Deus occulta sclera puniat et cur quandoque florens hominis conditio subito ac funditus evertatur. Tali enim ruina cum Iobus conciderit, Sophar infert: Deus vidit iniquitatem occultam etiamque horrenda illa castigatione manifestam reddidit et cognitam omnibus. Cum enim norit sclera quoque abscondita, num censendus est illa negligere? Absit! ergo punit. Quas igitur erunt partes hominis sensatae? Nonne Dei iudicio acquiescat? nonne solum *stultus vir* contra Deum erigit animum? Stulti partes et mores, quibus Iobum indirecte perstringit, iam describit v. 12 « *vir vanus in superbiam erigit et tamquam pullum onagris liberum natum putat* »; — i. e. hominis recordis tantum et insani est, animus superbe obfirmare contra Deum, Deique frenum et iugum — castigationem iuste impositam — magna cum impatiencia extentre in morem asini silvestris, qui ingi et servitutis impatiens lascivia et petulantia impotenti per silvas agrosque vagatur. Et addi potest cum *Men.*: talis tu Iob videris, qui divinae punitionis iugum fers impatiens» (sim. *Pin. Cord.*); comparationem institutam illustrat *Ol.*; a asinum solitarium assumit διά τὸ σύνταξιν, ut insinuet Iobum esse immorigerum et effrenatum (*σύνταξιν*) in iis, quae ad Deum spectant». — Eundem sensum refert textus hebr., de quo magna quidem adest explicacionum varietas, quem tamen S. *Hier.* optime assecutus esse videtur (cf. *Caiet. Pin. Sanct.*).

Ad textum hebr. haec nota: v. 10 ad latinam interpretationem accommodare student *Pin. Cord. Malv. I.*: *si concidet et claudet et congregabit et quis respondebit ei?* e. si evertirerit omnia vel concluderit omnia et congregaverit in unum locum, ut fiat confusio et primitivum chaos, quis possit eum arguere? Suffragatur etiam textus gr. et *et. lat.*: « *quodsi evertirit omnia [aut congregaverit]¹, quis dicit illi, quid fecisti?* » Probabiliter verbum נִבְנֵי in forma hiphilica accepimus illi; in simplici enim, quam *Chald.* et *Syrus* quoque exprimunt, *transcundi* notionem habet; נִבְנֵי includere, in carcere protrudere etc. (cf. Ex. 14, 3) dicit, נִבְנֵי hiph. coetum aliquem vel populum convocare significat (cf. Num. 4, 18. Deut. 4, 10; 31, 28 etc.). Et cum praeterea v. 11 particula *quia (enim)* adiungatur, medium certe et ad ipsa verba quam maxime apte recentiores v. 10 de actione forensi, de subito Dei iudicio explanant, quo hominem scelestum inopinato deliciat: *si trans-*

1. Hoc membrum apud LXX non legitur.

2. *Chald.* ita « *si transierit et clauserit coelos nubibus et coegerit exercitus* »; *Syrus* « *si veniat et capiat et congreget* ».

erit (Deus subito) et in vincula coniciat et ad iudicium vocet, quis ei obloquetur? Deus enim qua sapientissimus novit omnia et prout eum, quem impium esse omnes latet, subito poena percellit. Apte adnectitur v. 11, in cuius altero hemistichio simplicem negationem retinet sed sensum parumper inflectunt LXX et vet. lat.: *videns iniuste non negliget*. Textus hebr. habet et non attendet, id quod certe per interrogacionem cum Chald. et S. Hier. legi potest. Minus apte aliqui (*Mar. Malv. Ros.*) supplent « et homo non attendit », cum hoc v. 12 demum dicatur; alii (cf. *Cord.*) explicant « videt iniuitatem et eum qui non intelligit » vel talem iniuitatem, quam homines non advertunt (*Hitz. Renen*), id quod propter primum versus membrum tautologiam continet; recentioribus (*Hitz. W. Del. Zsch. P.*) placet paraphrasis: *videt iniuitatem*, sed ita ut non opus habeat pecuniarum quadam attentione; sed et liberius est et *supplerere* debet, quae ad sensum hunc ernesendum praecipuum sunt, neque ipse sensus satis aptum videtur; nam post tam sublimem Dei scientiae commendationem fere putidum videtur efferre, Deum non debere magna uti attentione et operoso studio. Quare interrogacionis modus praferendus est.

In v. 12 בְּלַי denominativum est a בְּלֵי (בְּלֵי) *cor* in forma niphah, unde facilime fuit significatio *corda donari*, veluti *cordari*, *animari* (animo donari). Sed cum *cor* Hebreis sit quasi sedes vitae et operationum intellectus atque voluntatis omniumque affectuum veluti organum, dispicendum est, ad quid speciatim referatur. Retulit S. Hier. ad superbiam: idque et voce ipsi congruit (cf. Is. 9, 9 in superbia et magnitudine cordis; Ez. 28, 5 elevatum est cor tuum in robore tuo) neque minus ad contextum est accommodatum²; dicit enim hac expositione Sophar, hominem *cavum* i. e. *recedens*, *sensit* et *intelligens* carentem in Dei iudicio et castigatione *corde inflati* i. e. spiritus truculentos, superbos, contumaces, feroces assumere, id quod verum est et sane bonum prae se fert hoc loco sensum. Simile quid altero membro exprimitur *pulvis onager homo gigintus vel fit*, i. e. calamitate immissa homo talis non eruditur, sed fit quasi onager, in effrenatam quandam et indomitam contra Deum saeviendi licentiam protrudi se sinit. Ita *pulvis onager* attribuitur tamquam praedictum, ut grammatici loquuntur, et magis auget et declarat בְּלַי, cui proxime adinxitur. Bene *Pin.*: « *superbit* (inquit) homo et ingum detrectat, onus repellit, *vocem exactoris* audire recusat, tractari domarique renuit, virgam non patitur; ut alludat ad id quod Iob cap. 9 dixerat: *aufferat a me virgin suam* ».

Haec interpretatio eo etiam commendatur, quod optimam praebet oppositionem ad v. 13, quod intimo et vero nexo coheret cum v. 11 et occultam Iobi reprehensionem et sugillationem confinet (cf. *W.*).

Inter varias aliorum interpretationes haec paucis sunt indicandae et diuidandae: a) sunt, qui בְּלֵי sensu privativo explicant *cor tollere*, *sapientia carere* (*Cod. apud Malo. Ros. Ges. in Thes. Olshausen*); sed tale niphah *privatum* sine ullo exemplo, immo sine analogia ulla assurrit; sensus inde consequens: « at homo vecors est et manet sine intelligentia, et est stolidus et contumax a teneris annis » utique facile ad contextum adaptari potest;

1. Cf. בְּלַי mas, masculus; niphah = masculus natus est Ex. 34, 19.

2. Ita *vocem* etiam *Sym.* accepisse videtur; habet enim διακρίνειν θρησκόντεαι.

frustra enim talis Dei castigatione eruditur, doctrinam non suscipit, obfirmitur in obstinatione. Haec enim explicatio (et non mera naturae hominis oppositio, qua sit stultus et insipiens, ad v. 8, 9) et v. 11 postulatur et usu temporis imperfecti suadetur. b) Alii sensu bono versum accipiunt, i. e. quasi id enuntietur quod fieri debeat iudicio Dei ingrumento: ipse homo vecors tum demum sapiens et cordatus offici censendus est et sapientiam nanciscetur Deo institutore quamvis velut iumentum nasci soleat, vel homo ruditus ad meliorem frugem eruditur (cf. *Vat. Mar. Male.* II et III. *Ewald. Zsch. Le Hir.*). At difficile videtur exponi posse, cur Sophar de tali calamitatibus successu sermonem inducat, cum plana contrarium in Iobus accuset, neque haec explicatio satia cum sequenti v. cohaeret; si enim calamitas talen fert ex sese fructum, cur illa admontio? *Onager fit homo forte* proverbium erat, quod in priore explicatio ad hominem trucem et ferocem describendum adhibetur. c) Alii et comparationis particulare explicant: homo insipiens non fit cordatus, sicut nunquam onager ad hominis formam et indolem regeneretur et reformatur (*Oehler. Del.*). Verum est, et posse quandoque ita accipi v. g. 5, 7, 12, 11; sed si Sophar tanta cum emphasi stulti hominis resipiscentiam negat, quomodo lobum mox adhortatur ad resipiscentiam, quem tamen *insipientem* accusavit (11, 2, 3)? Praeterea comparatio haec videtur esse nimis quiesita, affectata, neque cernitur ulla in contextu ratio, cur Sophar censendus sit velle prorsus negare, stultum unquam resipiscere posse. d) Sensu prorsus contrario explicat *Hitz.* hominem etiam stultum fieri posse sapientem, et contumacem evadere posse docilem; esse scil. id proverbii loco dictum, quo Sophar de nullius hominis resipiscentia esse clamandum et desperandum asserens rationem reddat, cur in subsequentibus lobum admonitionibus erudit. At *arctior* est nexus ad antecedentia in explicatione S. Hier.

c) Iobo resipiscenti optima quaeque adfore 11, 13-20.

Post acrem reprehensionem (v. 12) Sophar mitiore utens sermone Iob spem ostendit, si velit resipiscere, uti alii interlocutores 5, 17 et s. 8, 20 et s. Et primo quidem ex toxto hebr. et gr. et vet. lat. v. 13 et 14 conditiones exponit, Iobumque edocet quid iam agere debeat: *si tu praeparaveris* (vel pacatum reddideris) *cor tuum et expanderi* ad eum manus tuas (*si iniuntas est in manu tua, remove eam et non habitet in tabernaculo tuo nequitia*) tunc lecabis vultum tuum... Ita in hebr.; exponit Sophar, alludens certe ad בְּלַי v. 12, qua ratione Iobus cordatus esse debeat vel uti suo corde in afflictionibus, non ad ferocem tumorem, sed ut dirigat, disponat, ordinet illud *ad eum* scil. Deum supplicatione et humili deprecatione, quam externe etiam prodat supplicantum gestu atque habitu; precum autem sinceritatem *opere* comprobet; id quod per parenthesis quasi proponit; si qua bona iniuste possideat vel aliud scelus adhuc manus eius maculet, propellat omne malum neque permitta ullam perversitatem secum

cohabitare; quod si praestiterit, iam cum laetitia et fiducia vultum poterit attollere (cf. *Vav. Mar. Malv. Calm. W. Le H̄r.*). Eudem fere modo LXX et *vet. lat.* : « si enim tu mundum posuisti cor tuum et extendes ad eum manus tuas — si iniquum quid est in manu tua, longe facio illud a te, et iniquitas in domo tua non maneat — sic enim fulgebit facies tua ». In eundem fere sensum potest et sane debet etiam explicari textus *vulg.* v. 13 « *Tu autem firmasti cor tuum, et expandisti ad eum manus tuas* »; — i. e. tu vero in afflictione tua praeter querelas etiam in id cor tuum direxisti et firmasti, ut ad Deum manus supplices extenderes; ita sensu bono v. potest intelligi, ut Sophar alludat ad Iobi supplicationem querelis intermixtam (9, 13; 10, 2. 9, 20); quae explicatio proprius accedit ad textus originalis sensum (cf. *Pin.*); v. 14 dein subiungit conditionem, quam addere debeat suac ad Deum postulatione « *si iniquitatibus quae est in manu tua, abstuleris a te et non manserit in tabernaculo tuo iniustitia* »¹, v. 15 tunc lexare poteris faciem tuam absque macula »; — primum² fiduciam depingit et firmam quandam securitatem, qua ille, qui abstulerit iniquitatem, mentem et oculos ad Deum potest attollere et erecto vultu, aperta facie (cf. 10, 15) vitam degere, dum mala conscientia vultum oculosque in terram deprimit. Alterum fructum imperiturae ac stabili prosperitatis subdit « *et eris stabilis et non timebis* »; significanter in hebr. פָּסַח i. e. solidus, compactus, fixus quasi aës fusum vel ex aere fusu (cf. *Cod. Malv.*), ita immobiles in felicitate, sine ullo timore, ne denno a Deo deiciatur gradu (cf. *S. Thom. Pin.*). Tantus dein erit praesentis laetitiae et prosperitatis sensus, ut vel ipsa aerumnarum recordatio penitus obliteretur v. 16 « *miseriae quoque oblivisceris* »; — vel si animum subeat, simul cum laetitia memor erit, illius molestiae iam nullum exstare vestigium, illam iam non posse reverti « *et quasi aquarum, quae praeterierunt, recordaberis* »; — aquae enim praeterlapsae iam non revertuntur, nullum vestigium flumini imprimunt. Bene *Vav.* : « aut si recordetur, recordatur tamquam aquae quae effluxerit; quod ad ipsum nil attinet, nihilque attinuit » (sim. *Catēt. Pin. Malv. Mar. Men. Del. Zsch. P.*). Alio parumper similitudinem inflectit *Cord.* : « ut non am-

1. Longius ab originali recedunt latini plerique exponentes: tu autem in tua impoenientia obstinatus es et impatiens ad flagella et tamen Deum oras — quid mirum, si non audiris (cf. *Phil. exp. in. Greg. Thom. Cord. Vav. Men. Tir.*); dein verum docet Sophar et salutarem orandi modum. In hac expositione illud *tu autem* textus lat. non placet, quia non habetur oppositio ad v. 12 sed eiusdem reprehensione continuato. Unde illud *autem* priorem explanationem nobis commendare certo videatur.

2. Apodosis incipit cum emphasi in hebr. *sane tunc*: cf. 8, 6; ut nos dicimus *ja dann* (cf. *W. Del. Zsch. P.*).

plus superioris misericordiae recorderis quam aquae quae in flumine defluit, in cuius locum longe maior aquarum abundantia successit ». Alii *aquas* metaphoram calamitatum, pluvias et tempestates (*Greg. Rup. Thom.*) malunt intelligere, quarum recordatio, si feliciter ac fortiter transactae fuerint, grata est « *sicut grata est post tempestatem tranquillitas* » (*Olt.*), « *iuvat enim meminisse praeteritarum aerumnarum* » (*Cod.*).

Iam tertio ipsum prosperitatem quanta futura sit delineat usitata lucis et splendoris metaphora, et quidem in hebr. *et prae meridie exsurget tempus vitae* i. e. reliquum vitae tempus fulgebit tibi serenus quam meridies; lucem et splendorem in summo claritatis gradu notat, ut felicitatis fastigium exhibeat (cf. *Malv. Mar. Cord.*). Particulam gradationis τὸ LXX et *vet. lat.* aliter vertunt: « a meridiano εἰς ἡμέραν οριεται vita » et *S. Hier.* particulam aequiportionis exprimit v. 17 « *et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam* »; — i. e. quod reliquum est vitae tuae (vespera vitae tuae) erit splendidissimum ac felicissimum (*Pin.*); aliter *vesperam Cord.*: « inclinata iam acetate tua et calamitatum ac miseriarum aestu clapsu veluti ad vesperum apparebit tibi lux » (sim. *Tir.*); aliter *Men.*: « cum tibi adesse credideris ultimum diem, tunc lux meridiana felicitatis affulgebit »; sed prima explanatio, utpote quam maxima obvia et simplex, preeplacet.

Addit ad hanc felicitatem, illam fore perennem et stabilem, etsi calamitates videantur minaciter ingruere; unde metaphorice effert, quod supra dixerat, *et non timebis* idque in textu lat. « *et cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer* »; — i. e. ex ipso periculo splendidior quasi sidus matutinum fulgens evades; vel ut *Cord.* habet: « *cum advenisset tibi putas extremum diem, tunc experieris affulsisse vitae quasi primum ineunte iucunda primordia* ».

Idem sensus in hebr., in quo tantum de forma נְצָרָת quare potest. Ut puncta adsunt, verbalis forma sit necesse est imperfecti temporis cum וְ paragogico et quidem vel obtemperescet, *obscuraberis*, i. e. si quando obtemperescet, *tamquam mane eris* (cf. *Malv. Pin. Mar. Ros. H̄r.* — et ita *S. Hier.* videtur intellexisse), vel quod *Del.* vult *etsi obscurum sit וְ*, *ut mane erit*.

Alii vocem tamquam substantivum vertunt: ipsa obscuratio erit sicut lux ma-

1. Vocem נְצָרָת hoc tantum loco *vulg.* ita vertit; alii in locis *substantia* Ps. 38, 6; 88, 48; *orbis* Ps. 48, 2; *terra* Ps. 16, 14; dum *S. Hier.* in sua Psalmorum translatione primo loco ritam, altero de profundis, tertio occidentem (?) vel ordem, quarto iterum in profundis ponit; vera eius notio est tempus, aevum, saeculum.

2. 3. *psalm. fons* cum וְ parag. mag. es finster sein et citat Ps. 20, 4. Is. 5, 19. — Ex sensu explicato elucet, non opus esse, ut hoc membrum cum *B.* priore loco ponatur.

tutina (cf. *Cod.* W. *Zsch.* *Hitz.* B. et iam apud *Malv.*), sed tum certe חַדְבָּת vel חַדְבָּתָה legi debet, uti legisse videntur *Chald.* et *Syrus*, qui nomen substantivum h. l. exprimunt; et ita legunt aliqui codd. et *Houbig.*

Haec felicitas porro firmum in animo gignet securitatis et fiduciae sensum, expertem timoris et perturbationis; proinde intime illam gustabit eaque fructus. Ila v. 18 « et habebis fiduciam, propria tibi spe »; — vel hebr. *et confides, quia est spes* i. e. securus eris et spes illa firma, cui securitatis sensus innititur, nunquam deficit. Haec fiducia et animi serenitas ista est stabilis, ut ex ipso opprobrii periculo emergat. Id altero membro proponit, uti versus praecedenti fecerat. Ita duo hi versus symmetria constructionis efferuntur et mentione facta nullum ingruens periculum illam felicitatis conditionem posse immuinere, rem praecclare illustrant. Et in hebr. quidem (etsi) *confundaris, secure quiesces*; vel cum tempus *perfectum* habeatur, fortasse relicta illa cum v. 17 symmetria: etsi nunc sis pudefactus (*Le Hir*), tamen plane huins opprobrii oblitus secure ac placide quiete frueris, uti v. 16 calamitatum oblivionem depinxeral. Verbum וְרָב erubuit satis frequenter occurrit et hoc significatu etiam a *S. Hier.* multis in locis exprimitur, uti supra 6, 20; et Is. 1, 29; 24, 23; 33, 9; 54, 4. Ier. 15, 9; 50, 42. Mich. 3, 7. Prov. 43, 5 etc. At in nostro loco accepisse videtur ut *Chald.* qui verit: « et praeparabis domum sepulturea », et a verbo וְרָב fodore derivasse, unde « et defossum securus dormies »; — quae verba vix aliter quam de sepulchro intelligi possunt: etiam post mortem quies tibi erit (cf. *Phil. S. Thom. Mar. Men. Tir. Sa.* et quos afferit *Pin.* : *Lyr. Dionysium, Tiethylm.*). Alii aliter¹; ita *Vav.*: domi abditus secure ages; vel quasi vallo fossaque munitus secure ages (apud *Pin.*). LXX illam erubescendi notionem videntur ob oculos habuisse, cum liberius vertant εἰς δὲ περίπονα καὶ προτίθεσθαι ἀπόρετοι ταῖς εἰσόν, quod vel. lat. exprimit: « pro sollicititudinibus et curis apparebit tibi pax ».

1. Legunt aliqui etiam *defessus*; ita certe explicat *Br.*; et huius lectionis meminit *Vav. Mar.* Alii hebr. verunt *fodiisti* (cf. *Pin. Mar. Malv.*), idque varie conantar declarare: vel circa tabernaculum tuum fossam cavabis, qua hostibus aditus intercluditur; vel tu et agricultoribus tuis poterum securrem colere terram, fodere, arare nullo metu praedonum; vel fodere nomadibus est figure tentorium et melerari (*Cod.*), prout ubiquecumque fixeris tentorium, secure ages; vel sufficit, ut fodiis, i. e. ut linea tantum circumducta res tuas protegas, milio opus est vallo, ne quis in rem tuam pedem immitat; vel fodisti scil. *putes*; vel metaphorice de labore et studio impenso (cf. apud *Pin. Mar. Malv.*). Neque desunt, qui voci וְרָב *perscrutandi* notionem attribuunt hoc loco; iam *Malv.* allegat Ios. 2, 2, et ita *Hirz.* (cf. infra 39, 29) et *Del. Hitz.* Benan i. e. si perscrutatus fueris res tuas, secure cubabis, quia omnia optime sunt composita. — *Syrus* tanquammodo habet: et dormies et requiesces.

Dulcem hanc quietem, cuius descriptio et spes Iobo afflito non potest esse non exoptatissima et quae proinde ad eius animum commovendum prorsus est apta, ulterius exaggerat v. 19 « requiesces et non erit qui te exterrat »; — in hebr. *accubabis* verbo pastoritio de grege placide accubante; neminem fore qui quietem ei pacem audeat vel possit perturbare, iure inter bona maxima adnumeratur (cf. Lev. 26, 6. *Vav.*). Demum ad felicitatis culmen accedit, quod omnes illum honore prosequentur eiusque favorem et gratiam avidè expedent; ita scil. felicitatis quam promitti Sophar imaginem blandam absolvit « et deprecabuntur faciem tuam plurimi »; — in hebr. proprie et denudabant faciem tuam multi, i. e. et numero multi et dignitate insignes (*Malv. Vav.*).

Hisce propositis Iobum invitat et allicit, ut scelera eluat et removet. Et certe efficaciter et ad persuadendum apte hanc felicitatis certo secuturae descriptionem exhibuit. Concludit magna arte psychologica a contrario, uti Baldad 8, 22, additis minis et exitio proposito, si Iobus renuat. Unde triclini modo impiorum perniciem describit v. 20 « oculi autem impiorum deficient »; — i. e. non modo nihil boni videbunt, sed tabescunt misere, vanæ expectatione consumpti; luminibus extinctis nulla iam adesse significatur facultas et copia bonis fruendi. Bene iungit *S. Thom.*: « uti bona desiderata non adipiscuntur, ita etiam mala, quae patiuntur vel timent, vitare non possunt; unde sequitur »: « et effugium peribit ab eis »; — i. e. nulla adest evadendi copia, nullus refugii locus, respiratioopportunitas nulla.

Quare demum tota illorum spes in id recedit, ut animam efflent; ita in hebr. « spes eorum est exhalatio animarum (cf. *Cod. Malv. Vav. W. Le Hir*) i. e. nihil ilis superest quam interitus, mors, et in tantum malorum tempestatem devenient, ut vehementissimis suspiriis tamquam unicam rem exoptabile mortem, animas efflationem appetant; ita quoque LXX¹ et *vet. lat.* « spes enim eorum est perditio animae ». Simil Sophar acerbe perstringit Iobi desiderium, quo toties iam mortis quietem exoptavit, innuens, tale desiderium certissimum esse consummatae nequitiae iudicium, quia ex Sophar doctrina in tam desperatam conditionem non delabuntur nisi *impū*, iisque soli omnem spem in una morte collocare debeant. Bene etiam *Cord.* notat, caput hoc pulchra antithesis concludi. Textus lat. « et spes illorum abominatio² animae »; — ita commode accipi potest, ut *abominatio³ animae* dicatur

1. οὐδὲν δέ τινας ἀπέλειται, ita textus hexapl., ita edidit Tischendorf ex cod. Vaticanus; alia lectio habet ex cod. Alexandrinō ἀπέλειται.

2. Ita *abominatio* = Greuel, Schausal; cf. Is. 1, 13 incensum abominatio est mihi, et saepē *abominationem facere in vulg.* et alla v. g. Ex. 8, 26. Lev. 18, 22. Deut. 13, 14; 17, 1; 18, 9; 29, 47.

id quod anima abominatur, exhorret, omni vi naturaliter refugit; sensus dein non sine emphasi habetur idem: in id tandem devenient, ut, quae alias anima abominatur, iam totam illorum spem constituant, scil. mors, interitus, extinctio.

Alii dolorem, tristitiam, afflictionem interpretantur (cf. Mar. Pin.), melius *Sa et Men.*: « vulgatae sententia esse videtur: tandem spes illorum recidunt in rem odiosissimam ».

Quae Sophar de Dei sapientia disseruit, praeclarae sunt et praeclares dicta; item quae de Deo vindice, cui nemo resistere possit; verum quoque est, stolidum tantum hominem castigatione Dei agi in furorem. Sed cum in eodem versetur errore, poenas scil. temporales huius vitae et praemia *ad amussim semper* rependi vitiis et virtutibus, tota eius oratio non ad Iobum consolandum sed irritandum facta est, ita ut, quae ceteroquin vere dicuntur de Dei sapientia, tantum eius animum exulcerent, pungant, quia ex illis Iobi culpam adesse debere evincere vult. Eadem opinioni falsae tota felicitatis futurae promissio innititur, quare et ipsa et conditiones praeviae et ipsa ad humiliter Deo supplicandum adhortatio, utpote ex tali animi sententia profecta, non possunt non vulnerare Iobi animum. Quamvis enim nullam amici proferre possint sceleris accusationem et ipse sollempniter suam innocentiam professus sit saepius, tamen homoscelestissimus ab amicis declaratur, qui immo minores rependat poenas quam meritus sit, cui nihil aliud consolationis proponi queat, quam ut aut improbum se fateatur reluctante conscientia, aut misere tamquam impius pereat. Adde, quod Iobus dirissimis praeterea corporis cruciatibus vexatur, et suspicari poteris, quantis calamitatibus et tentationibus tempestatis iactari censendum sit. Nullum miserentis animi signum, nullum verbum suave ab amicis prolatum animi eius et corporis dolorem et moerorem lenit; vulneribus addunt vulnera, idque quod Iobus certissime scit se experiri, scil. etiam innocentem affligi a Deo, tamquam rem plane absurdam, quae nullo pacto neque fieri neque cogitari possit, ne ulla quidem consideratione dignam penitus a se abiiciunt et superbe fastidiunt. Iam quid eiusmodi consolatoribus molestius?

Nos vero, prologi veraeque rerum conditionis consci, non sine animorum quadam voluptate in utramque partem disputantium conatus prosequimur.

2. RESPONSIO A IOBO DATA CAP. 12 — 14.

Arg. — Iobus primo ironice amicorum sapientiam irridet, qua cum in nulla re ipsis inferiore edocere velint, et conqueritur, quod

ab iis ludibria habeatur communi miserorum sorte (12,1-3). Hoc prooemio praemisso contra amicorum assertionem affirmat, *sontes etiam et impios prosperare agere*; idque adeo notum esse et obvium, ut omnia quae creata existunt huic rei testimonium ferre possint et quisque fateri debeat, talia fieri ab Omnipotente (12,6-10). Quare veterum sapientium dicta (quae contrarium asserere videantur) non sine examine et iudicio ait esse suscipienda; etsi illis insit sapientia, tamen Dei sapientissimi agendi modum multo magis valere ad nostram eruditioem (12, 11-13); eum vero talen esse, ut pro sua potentia in omni humano ordine et conditione evenire permitt bonae et mala, prospera et infelicia, quae tamen nullatenus ad virtutum praemium vel ad scelerum punitionem referri possint. Talia accidere, multis exemplis probat Iobus, quae et vidisse se et perpendisse asserit (12, 14-13,2). Quare cum hac probatione assertio amicorum prostrata iaceat, iam vehementius in eos invelitur, qui mendacio, iniuritate et iniustitia Dei causam agere velint et defendere eam sibi videantur; tales causidicos et defensores Deus certe et abiiciet et pudore suffundet, cum eorum argumenta inania prorsus sint (13, 3-12).

Interlocutoribus ita reiectis et devictis Iobus denuo spiritus audaces assumens innocentiam suam magna vi profitetur, eamque paratus est tueri coram Dei tribunali, conscient se rem evicturum, dummodo Deus eum non plagis et terrore ita obruat, ut animi sui viribus destituant (13, 13-21). Quare certamen hoc, quod adeo expedit, interrogationibus ad Deum factis quasi praecoccupans instituere quantum ex se est, aggreditur; sed cum Deus ei non reddat rationem, denuo debilitate sua et malorum impetu enumeratis Deum ad miserationem fletere conatur (13, 22-28). Quam misericordiam quo efficacius imploret, Deo iterum ob oculos ponit hominis vitam brevem, miseria obseptam, culpis ab origine immunda obnoxiam, arctis limitibus circumscriptam; quare Deus parcat (14, 1-6)! Idque eo magis, quia hac vita semel elapsa homo ad aliam vitam terrestrem, qua Dei benignitate et gratia frui possit, non revertatur (14, 7-12). Utique, pergit, si conderetur in limbo, donec furor Dei in eum deferuerit et tunc ad vitam hanc rediret sanus et integer, posset interea patienter redintegrationem suam expectare et favoris Dei denuo acquirendi spe se consolari; at nunc plenam in se experitur Dei severitatem (14, 13-17) et sicut fortissima quaque dilabi cernit, ita omnem humanam spem penitus extinguiri sibi fateri debet. Homo enim perpetuis malis obnoxias tandem talen vitae exitum sortitur, ut caro corruptione consumatur, anima vero moestitia et ignorantia tabescat. Ad id tandem spes recedit humana (14, 18-22).

In hoc sermone haec praecipue notanda sunt :

1) Argumentum, quod supra iam tetigerat 9, 22-24, nunc uberior proponit, et ita amicorum doctrinam de malorum causa falso iniiti fundamento, evinci ipso rerum usu et experientia docet; — 2) crescit Iobi in molestos consolatores ira, uti eluet ex sermonis exordio 12,2 et praesertim ex illorum reprehensione, quam Iobus argumento suo exposito et propugnando subdit (13, 3-12); — 3) profitetur quidem strenue suam innocentiam, ut antea, camque eoram Deo iudice se probare posse confidit; attamen minime se ab omni naevo liberum putat; suspicatur enim poenas sibi infligi propter peccata in adolescentia commissa (13, 26) et in universum omnium hominum immunditiam, quam ab origine ipsa trahant, deplorat (14, 4); — 4) quamvis vitam post mortem futuram agnoscat (uti prius v. g. 3, 17-19, ita nunc 14, 21, 22), tamen nondum *spe* alterius vitae et recompensatio-
nis ibidem accipienda se solatur. Sistit enim in hac sententia : praesentes calamitates posse tolerari, dummodo homo iterum ad hanc vitam redeat, ut mala honorum recompensatione et novis Dei favoribus redimantur. Quod cum fieri nequeat, inde novam rationem petit deprecandi aerumnas et Dei miserationis opem implorandi.

Attamen quae 14, 13-15 animo concepit, psychologe quodammodo proludent ad spei culmen et fastigium, quod exprimet postea 19, 26. Ad quod ut aperte et ut ita dicam *reflexe* perveniat, interius amicorum objectionibus et accusationibus est urgendum. Videtur enim in ipso Iobo doctrina de divina compensatione paulatim ab hac vita in alteram tamquam in sedem propriam et perfectam transferri. Amicorum vero disceptationibus id efficitur, ut Iobus denum profiteri cogatur, in altera vita veram et plenam esse omnium difficultatum solutionem. Ita doctrina, compensationem terrestrem esse insufficien-tem et mancam, conceptis verbis proponitur.

a) *Iobus de amicis conqueritur 12, 1-5.*

Cum in sermone Sophar non pauca sint, quibus Iobi animus offendit, et cum insuper amici suam sententiam, quam falsam esse intima persuasione et summa claritate sentit Iobus, tanta cum fiducia proponant, mirum non est, quod Iobus « subhamare illos reprehendat » (*Cord.*) v. 2 « *Ergo vos estis soli homines* »; — i. e. sensu et ratione praediti, ergo vestra sententia unice est vera; hebr. *profecto vos estis populus*¹ i. e. tota generis humani universitas in vobis solis est collecta, vos soli sapientes, ceteri pecudes (*Vav.*). Dein cum sarcas-

1. B. textui adscribit *nabon*; sed ironia optime sine ullo additamento consistit.

mo « *et vobiscum morietur sapientia* »; — i. e. « sic vos sapientiam devorasti universam, ut una vobiscum sit moritura » (*Malv.*). Ita superbiā illam flagellat, qua (11,3) suam tantum sententiam valere volunt, Iobi autem nulla prorsus attentione dignam. Nam certe non debuerunt suae sententiae de malorum causa adeo perfracte inhaerere, ut Iobi sollemnam innocentiae attestationem tamquam summam impietatis crimen traducerent. Quare Iobus et sibi mentem et sensum inesse asserit, quo de rerum veritate et de divina providentia bene iudicet v. 3 « *et mihi est cor sicut et vobis* »; — i. e. animus, sensus, mens, intelligentia (cf. *Ol. Greg. Thom. Pin. Cord. Vav.*); cor enim apud Hebraeos sedes est totius vitae spiritualis et intellectualis et affectuum; « *nec inferior vestrum* »; — i. e. vobis tamen de sapientia si agitur, non concedo. Fervorem iam et aestum disputationis eiusmodi assertio prae se fert; « figura est lupto vel extenuatio, cum plus significamus, quam dicimus » (*Pin.*). Quare cum contemptu de *vulgarī* amicorum sapientia et de *loci communis* amplificatione subdit « *quis enim haec quae nostis ignorat?* » — proprio ex hebr. *cum quo non sunt sicut ista* (*Pin. Mar.*) ? i. e. apud quem non sunt talia (*Malv.*), quis quamvis e mediis plebe humonio haec ignoret (*Pin.*)? Adnotat *Ol.*: « haec autem nulla animi elatione contra eos dicit, sed moleste ea ferens, quae contra veritatem dixerant ». Dein pandit Iobus se pungi amicorum hostili irrisione, quae eius innocentia negetur. Sermo concitat, brevibus incisis, ut animi commotio fert, incedit in hebr. *ludibrium suo* (i. e. proprio) *amicu* — *ego sum Deus vocans et exaudiet eum* i. e. per modum exclamacionis praemitti, quam grave sit esse derisus proprio amico, et talem se esse subdit (unde personae tertiae, dein primae usus); dein appositione loco ad *ego* (in forma verbali expressum) addit, qui sum Dei invocator et quem Deus upote sibi acceptum olim exaudiere¹ et favoribus prosequi dignatus sit (cf. *Malv. I. W. Le Hir*), et statim rei indignitatem iterata exclamatio effert: *ludibrium* (*ludibrio* scil. est) *iustus, integer!* i. e. qui omnium minime talia mereatur. Sensus est efficax et ad animi commotionem aptus.

Alio parumper inflectitur textu lat. v. 4 « *qui deridetur ab amico suo sicut ego, invocabit Deum et exaudiet eum; deridetur enim iusti simplicitas* »; — talis scil. invocabit Deum ultorem, neque is surdis auribus illam orationem suscipiet (cf. *Sanct. Cord.*), unde Iobus spem victoriae profitetur a Deo sibi contra amicos attribuendae. Hancque spem in textu lat. porro cernimus enuntiatam v. 5 « *lampos contempta*

1. Hoc rei indignitatem, qua ab amicis adhibetur, auget; quare B. hanc partem efficiendam esse immerito censet.

apud cogitationes divitum, parata ad tempus statutum »; — axioma est generale; virum enim iustum comparat faci neglectae et despactae a superbis, quae tamen servetur a Deo ad tempus consilio divino designatum, quo clarissime in sublimi loco constituta praeluecat; ita *Cord.* (et similiter *exp. in S. Greg. S. Thom. Sanct. Sa, Mar. Men. Tir. Calm.*) est enim iustus revera *lux*, i. e. « vera lucens scientia, sed propter vilium personam aut temporalem miseriam despectus in cordibus superborum » (*Rup.*), « est lumen et fidem lux et exemplum » (*Br.*), cum Deus ex tenebris ei caligine latenter nunc sanctitatem proferet in apertum (*Pin.*); nunc enim lux eius est miseris obscurata et ideo despacta in amicorum animis, attamen sperare se dicit novum fulgorem.

Ut similitudo magis reddatur obvia, *Pin.* explanat in hunc fere modum: est iustus fax accensa, lucens sanctitate; sed talem pietatis splendorem impii sphenunt; ali iustum afflictum comparari volunt faci, taedae industria projectae, conculeatae, extinctiae, sed quae servetur a Deo in novum usum et fulgorem. Hoc certe magis quadrans videtur. Textus lat. ex hebr. facile declaratur; accepti enim *Hier.* קְרָב = lampadem¹, ut similiter *Chald.*, torrem, faciem interpretatur; in altero vero membro קְרָב ל relit ad tempus statutum; quomodo נִמְלָא (si vocem legerit) sibi explicaverit, incertum est; fortasse uti Ex. 23, 14 et Num. 22, 28 *vicem*, proinde ad literam « parata ad temporum statutorum vicem » quasi ictum pedis, vel vestigium (cf. *Mor.*), uti similiter Targum prius tempus tantummodo exprimit, dum alterum Targum *pedis vacillantis* mentionem facit, sicut et *Syrus*. Ceterum LXX et *Syrus* prius membrum diversimode reddunt. Commodius autem recentiores² textum hebr. interpretantur. Derivant קְרָב a voce pernicias, quam *S. Hier.* riūnam vertere solet *Prov.* 24, 22 et in ipso libro Iobi 31, 29; et similiter 30, 24 (si corrirent); in altero autem membro iam veteres (*Pagan. Cod. Mor. Malv. Vav.*) viderunt בְּקָרְבָּנָה commodius derivari a קְרָב vacillare; quare ex hebr. habetur v. 3: *camalitati* (tribuitur) *contemptus secundum mentem securi* (felices); *paratus* (est contemptus) *vacillantibus pede* i. e. miser apud felices despectu habetur, et si quis fortuna labitur pede quasi nutet, iam exponitur contemptus, despectio quasi parata et praeparata invenitur pro infelice. Sensus hic obvius est et simplex et optime coheret cum emphatica illa exclamatione v. 4 *ludibrium iustum, integer, et rationem reddit, cur sit ludibri, quia scil. vitio humanae naturae fit, ut generat omnes miseri despicatu sint iis qui prospere agunt vel in securitate docego sibi videantur*. Quare hunc sensum utpote planissimum praeferiorum comparationi illi coactae textus latini, a quo et aliae veterum versiones recedunt.

b) Impios saepe prosperitate frui 12, 6-10.

Hoc prooemio praemisso statim Iobus rem suam aggreditur:

1. Ut vox exstat *Gen. 45, 17. Iud. 45, 4 etc.*; occurrit enim in 13 locis.
2. *Fürst* in *C. veteres* sequitur; in *L. recentiores*.

impios scil. saepe prospere agere, ergo ex conditione temporalis prosperitatis vel infortunii non posse virtutem vel sclera inferri, et Deum non eum recompensationis modum observare quem amici semper exprimi contendant. Unde non sine iuctu vocis Iobus statuit v. 6 « *Abundant tabernacula praedonum et audacter provocant Deum* »; — hebr. *pacata sunt tabernacula vastatoribus et securitates (sunt) provocantibus Deum* i. e. saepe qui vi et violentia omnia agunt, leges divinas et humanas spenunt et Deum audacter lacessere et ad vindictam provocare non verontur, pace fruuntur et altissima tranquillitate; « *cum ipse dederit omnia in manus eorum* »; — haec felicitate fruuntur largiore ac conservatore Deo. Ita in *lat.*; potest etiam in eundem sensum aptari hebr. textus, qui veri potest ad verbum: *cui adduxit Deus in manum eius*; ita significanter Deus ut felicitatis impiorum auctor designatur, qui sensus optime ad contextum Iobique mente mentem aptatur (cf. *Mor. Malv. Cod.*).

Varie alii verba hebr. accipiunt: qui Deum gerit in manu sua i. e. cui manus, vis et violentia, quasi pro Deo est, qui scil. vi omnia agunt; secundum illud Virgilii *dextra mihi Deus* (*Aen. 10, 773*); vel qui manum suam pro Deo habent; cf. *Gen. 31, 29. Deut. 28, 32. Hab. 1, 11. 16. Mich. 2, 4 (Ros. Hirz. W. Le Hir)*; vel, quod *Del. Hirz. Zsch.* placet, qui ingredi facit Deum in manum suam i. e. qui *gladium* manu caput et ita instructu nullo Deo adiutore se indigere inactat quasi alter Lamech, *Gen. 4, 23*. Sed certe explicatio est nimis artificiosa, unde textus lat. plana sua versione praferendum est.

Recentiores (*Ros. Hirz. W. Del. Zsch. Le Hir, Renan*) vim huius sententiae non esse assecuti videntur. Referunt enim eam tantummodo tamquam sententiam priori oppositam et quasi subordinatam, i. e. iustum despiciunt, dum et contra impii in deficitis vivunt; et in subsequentibus volunt Iobum ea solum prosequi et latius explicare, quae v. 3 indicaverat, scil. ab amicis talia proferri, quae omnibus sint nota. In hac acceptio versus 6 eiusque valor fere disparat. At hunc esse nexum a Iobo intentum, agre mihi persuadeo. Nam ad talem nexum iam v. 11 et 12 minime referri possunt. Sapientiam enim veterum amici pro sua sententia in medium produxerunt, ergo ad quid Iobus eam tamquam testem afferret, si nihil aliud vellet nisi dicere, nota tantum proferri ab amicis? Dein ad quid *iudicium* illud, quod ad discrimen boni malique habendum adhiberi vult v. 11? Denum Iobus a v. 13 etc. nihil aliud velle quam Dei potentiam describere, nullo pacto supponi potest. Sed recentiores supponunt. At immerit. Cum enim Iobus dicat, ab amicis ea proferri, quae omnibus iam satis superque nota sint, num censeri potest tam longa oratione nihil aliud velle praestare, quam ostendere, se posse eodem modo sicuti amici fecerant, vel etiam melius et abundantius Dei

potentis et sapientis laudes celebrare? Reprehendit amicos de *loci communis* amplificatione verbosa, num idem statim post talem reprehensionem a Iobo factum aliquis sibi persuadebit? Minime¹. Quare rectum viderunt aliqui veteres, qui v. 6 tamquam rei cardinem continentem interpretati sunt. Ita v. g. *Cod.* scribit: «controversiam repetit, defenditque constantissime thesim a tribus viris impeditam de secundi in hac vita improborum rebus» (sim. *Caiet. Mar. Cord. Vav.*). Hoc si assumimus, quod verba ipsa sane omni vi nobis aperient et quasi obtrudunt, et v. 6 suo vigore constat, et quae sequuntur, multa cum emphasi proferuntur, neque opus est, ea ad longe dissita trahere vel tamquam inanem circumlocutionem traducere.

Affirmat igitur Iobus, quod supra iam tetigerat (9, 22-24) de impiorum sorte prospera, idque rerum cursu clarissime contineri ita ut a nullo possit in dubium vocari. Hoc ut emphatic et hyperbolice assertat, ipsa animalia ratione carentia, immo ipsas res sensi carentes testari magno verborum pondere contendit. Eo sane nexus, quem nos adstruimus, haec apte et nervos in sermonem induci appetat; inanis vero esset verborum sonus, si Iobus v. 3 tantum latius vellet prosequi, cui merito quis eggeret ad quid perdito hanc?

Unde v. 7 «nimirum interroga iumenta et docebunt te; et volatilia coeli et indicabunt tibi»; — nemus bene vidit *Caietanus*, hinc seil. probari illud Iobi propositum, bona et mala sine discrimine bonis perinde ac malis immitti a Deo et non propter ulla creaturarum merita. Plerique hoc ad Dei cognitionem, gubernationem, providentiam et creatis rebus hauriendam referunt (cf. *Chrys. Ol. Phil. exp. in Rup. Thom. Tir. Cord. Cod.*); recte id quidem, sed arctiore tamen nexus ad antecedentia adiungi debet, quem nexus bene iam *Br.* proponit: «si, inquit, nescitis, quia abundant tabernacula praedonum, iumenta... vos docebunt». Alter coniungit *Pin.*: «quod paulo ante dixerat, Deum dedisse in manus hominum universa creata, nunc confirmat universarum creaturarum testimonio» (sim. *Men.*); aliter alii, v. g. *Vav.*: «vehementius obtrectatores pulsat, qui sibi sapere et minime vulgaria proferre videantur; quae ab illis enim commemorata sunt, eiusmodi esse ait, ut vel lapides aut pisces nihil deteriora dicenter, loqui si possent» (sim. *Ros. Hirz. W. Del. Renan*); at frustra; nam cur neglecto v. 6 ad v. 3 ascendamus, cum tamen nexus melior tam prope adiaceat et ex subsequentibus prorsus postuletur (cf. v. 11 et seq.)?

1. Quare etiam sententia, quae ex 13, 1. 2 derivari posset, afferri a Iobo veteris aliqui sapientis carmen, mihi non probatur.

Idem ampliore sermone proponit v. 8 «loquere terrae et respondebit tibi, et narrabunt pisces maris»; — creature dispescit, uti 9, 23. 26 in eas, quea in terra, in aere, in aqua versantur (*Zsch.*). In hebr. ¹ meditare (animum adverte) ad terram (cf. *Malv. Pin.*). Modus iste res ratione destitutas compellandi magnam persuasionis vim et efficaciam in loquente manifesta. Quae omnia si quis, ait, animo perlustraverit et interrogaverit, illorum institutione edocebitur, a Deo fieri id quod v. 6 dixerat, a Deo scil. sortes ita miseric, ut permitat saepe impios laute vivere. Ita in hebr. v. 9 *quis ignorat in omnibus istis* (i. e. interrogatis et consultis omnibus istis), *quia manus Iahve fecit hoc*. In textu lat. v. 9 «quis ignorat, quod omnia haec manus Domini fecerit»; — «omnia haec» ad argumentum v. 6 enuntiatum referri debent; addit. Deum ita agere pro supra sua in res omnes potestate v. 10 «in cuius manu anima omnis viventis et spiritus universae carnis hominis»; — i. e. quia omnia tribuit omnem vitam creavit et continuo conservat, supremo in omnia etiam uitiorum dominio, i. e. facit prout vult, prouinde non opus est, ut in sortibus distribuendis unam recompensationis normam sequatur; vel cur non posset, suggestit Iobus, alios etiam fines prosequi? Contra amicos enim, qui Deum ad unam normam adstringere volunt, illam quam Deus pro suo supremo dominio habet *agendi libertatem* et potestatem vindicat (cf. *Calm.*).

c) Varia etiam esse consideranda 12, 11-13.

Cum igitur adeo planum et apertum sit, Deum in rerum gubernatione non omnia ex una *iustitiae distributivas* norma administrare, Iobus amicos urget, ut mancam ac deficientem suam Dei gubernantis scientiam compleant recte investigatione et omnium, quae hisce in terris geruntur, consideratione. Quare adagii in modum ad talem considerationem eos invitat, exhortans, ut iudicandi discernendique facultate rite utantur; quodsi veterum sapientum dicta unam illam iustitiae administrationem celebrare videantur, illa non sine examine et iudicio esse accipienda. Unde v. 11 «Nonne auris verba diuidicat et fauces comedentis saporem? — apte plane, et tamquam comparationis particula accipitur (*Ros. Hirz. W. Del. Le Hir*); quare ex hebr. *nonne auris sententias* (adagia, proverbia) *probabit* (probare, ad

1. וְיָד is imperativus (*Cod.*), uti etiam recentiores explicant; nam quod aliis placet, virgulum, frutetum esse ethiam compellandum (*Mar.*, apud *Malv.*), versionibus veterum contradicit, neque satis apte ad וְיָד accommodatur.

examen vocare debet), *sicut palatum cibum gustat sibi?* Habet homo iudicandi facultatem et natura duce impellitur ad eam adhibendam; tali igitur ut ultantur, amicos exhortatur, neve sine ullo discrimine veterum effata amplectatur sed subtili iudicio illa discernant et interpretentur. Neque hoc modo iniuriam infert veteribus illis. Nam concedit, inesse in iis sapientiam et ex usu rerum et multiplici experientia prudentiam; ita v. 12 « *in antiquis est sapientia et in multo tempore prudentia* » — i. e. longaeuitas (hebr.) affert prudentiam. Haec verissime; attamen non continuo sequitur, illos iam omnem Dei cognitionem et multiplicem eius sapientiam attigisse¹, quae rerum cursu et administratione continetur. Unde ex ipsa rerum iterata consideratione nobis est perpendendum, quomodo se habeant apud Deum, apud quem denum omnis est sapientia; v. 43 « *apud ipsum est sapientia et fortitudo, ipse habet consilium et intelligentiam* »; — apud Deum scil. omnis sapientiae fons isque immensus, sapientia sine ullo limite, sapientia *simpliciter* et omnium rerum optima discretionis, intelligentia *natura* consistit, cui aqua adest, i. e. illimitata potentia, et quae optima semper noscit adiumenta (*consilium*); iam vero Deus qua talis multa agere potest, quae homines non statim assequuntur; quare ab antiquorum senumque prudentia, quam *verbis*, axiomatis nobis transmisserunt, ad *Dei opera* multiplicia variumque gubernandi modum est ascendendum, ut tali consideratione *adaequatum* habeatur de rerum cursu iudicium. Unde a v. 14 talem considerationem instituere incipit.

Hic nexus, quem dedimus, clarus est, aptus ad verba, factus omnino ad disputatio[n]is argumentum et progressum et intimo vinculo cohaeret cum antecedentibus et subsequentibus. Multum autem innititur illis, quae supra iam ad v. 6 et 7 disputavimus; eo quoque efficitur, ut quae subsequuntur non sint merum specimen, quo ostendat Iobus, se aequo bene de Dei sapientia disserere posse atque amicos; tale enim specimen post v. 3 (*quis enim haec quae nostis ignorat?*) porsus iam exsulare debet. Denum ex ipsa illa consideratione elucchet, illam a Iobo ad finem a nobis assignatum fieri.

Iam aliorum etiam sententiae sunt afferendae et paucis diuidicandae. Varium enim nexus iam ad v. 11 statuunt. Plerique censem agi hic de Dei cognitione, quam homo e rebus creatis hauriat; « ut externo sensu statim

1. Quare minime opus est cum R. contra omnia veterum testimonia corrigerem textum *quia non est in antiquis sapientia*; nam ita lobus indicasse censeri potest?

percipiunt sensibilia, sic intellectu facile intelligibilia, nempe Dei opera et operum auctor, Deus »; ita *Tir.* et in eandem fere sententiam explicant Aug. Chrys. Ol. Thom. Vav. Sanct. Cord. Cod. Men. Sa; « tam aperta sunt quae dixi, quam quae auribus audimus et quae palato gustamus; alia probatio[n]e non egent » (*Mar.*). Vera haec quidem, at non explicant, cur lobus tantum momenti ponat in probatione, in examine instituendo discretionis, neque cur veterum et adagiorum fiat mentio. Eadem etiam valent contra *Pin.*, Deum scil. omnia nosse, pervadere, ac si sensibus esset praesens, illum probare aut reprobare hominum actiones, ac si gustatu contingere. Alii hisce volunt lobum suam commendare sapientiam, quippe qui priscorum sapientum dicta probarit et menti impresserit (cf. apud *Pin.* W.). Sed quorums haec? obicerant amici priscorum sapientum doctrinam, ergo lobus debet potius asserere, se veterum dicta ad examen revocasse. Aliis placet, hisce socios carpi, quod non diligenter expenderint a se dicta, quo animo prolati essent; vel contineri admonitionem, ut aurem et animum adverterent melius iudicent de Dei administratione (cf. *Malv. Ros.*). Hunc affine, quod habet Br.: « quia nec aures audiendi, nec fauces comedendi habet, ideo verba mea mala iudicantes, cuius saporis et dulcedinis sint, non intelligitis ». At tum non appetat, cur statim antiquorum sapientiae mentionem iniciat. Denum *Rup.* censem, rationem affiri, cur non omnes aequaliter intelligentiam accipiant; sicut enim non omnis operatio in uno sensu, ita non omnibus inesse sapientiam (sim. S. Greg.).

Neque quid sibi velit v. 13, omnes consentiunt. Censem nempe *Cord.* conclusionem esse, quam ex naturae principiis demonstraverit esse planissimam et omnibus per se notam. Quocum conexum est, quod alii (*Ros. Hirz. W. Del. Zsch. Renan*) volunt, lobum agere de divina sapientia, ut ostendat, se non modo non cedere amicis, sed longe magnificentius ac sublimius de illa loqui posse. At sane *friget* haec explicatio. Neque enim institutus certatio quaedam de optimo dicendi genere, quis quam ornatissime et uberrime valeat dicere, neque apte in *hunc* campum lobus nunc descendet, postquam asseruit, talia ab omnibus sciri; cur igitur nunc tanto verborum pondere explicaret, se quoque nosse quae omnibus sint notissima? Quare iste nexus, quem supra dedimus, omni ex parte commendari videtur.

d) Non una norma administrari cuncta 12, 14-13.2.

Dei gubernandi rationes delineaturus a potentia incipit, cui nihil possit resistere, attamen statim commemorata *sapientia* (v. 16) indicat, eum hac potentia non uti pro mero arbitrio neque pro sola iustitia administratione; unde in calamitatum immissione rationem haberi vult et potentiae et *sapientiae*. Proinde id quod aliqui Iobo impingunt (*Del. Zsch.*), diserte negat, Deum scil. pro lubitu, pro arbitrio (*Willkür*) mali hominem affligere; notio enim *sapientiae* id excludit.

Inclutibilis est eius administratio, cuius exponuntur effecta per